

Формування прибутку на підприємствах олійно-жирової галузі України

Болдирєва Н.О.

магістр з фінансів, банківської справи та страхування
Донецького національного університету імені Володимира Стуса

Юрчишена Л.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів та банківської справи
Донецького національного університету імені Володимира Стуса

У статті досліджено питання, пов'язані з формуванням прибутку підприємств олійно-жирової галузі України. Здійснено макроекономічний аналіз чистого прибутку підприємств цієї галузі. Оцінено динаміку факторів формування прибутку підприємств на прикладі ПрАТ «Вінницький ОЖК», а також визначено ступінь їх впливу на фінансовий результат. Проведено аналіз показників рентабельності підприємства. Розроблено і запропоновано концепцію механізму формування та розподілу прибутку підприємств.

Ключові слова: олійно-жирова галузь, прибуток підприємства, рентабельність, фінансовий результат, ефективність, формування.

Болдырева Н.О., Юрчишена Л.В. ФОРМИРОВАНИЕ ПРИБЫЛИ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ МАСЛОЖИРОВОЙ ОТРАСЛИ УКРАИНЫ

В статье исследованы вопросы, связанные с формированием прибыли предприятий масложировой отрасли Украины. Осуществлен макроэкономический анализ чистой прибыли предприятий данной отрасли. Оценена динамика факторов формирования прибыли предприятий на примере ЗАО «Винницкий МЖК», а также определена степень их влияния на финансовый результат. Проведен анализ показателей рентабельности предприятия. Разработана и предложена концепция механизма формирования и распределения прибыли предприятий.

Ключевые слова: масложировая отрасль, прибыль предприятия, рентабельность, финансовый результат, эффективность, формирование.

Boldyrieva N.O., Yurchyshena L.V. THE FORMATION OF PROFITS AT ENTERPRISES OF THE OIL AND FAT INDUSTRY IN UKRAINE

In the article the questions connected with formation of profit of the enterprises of oil and fat industry of Ukraine are investigated. Macroeconomic analysis of the net profit of enterprises of this industry was carried out. Dynamics of factors of profit formation of enterprises on the example of CJSC "Vinnitsa SWC" is estimated and the degree of their influence on the financial result is determined. The analysis of profitability indicators of the enterprise is carried out. The concept of the mechanism of formation and distribution of profit of the enterprises is developed and offered.

Keywords: oil and fat industry, enterprise profit, profitability, financial result, efficiency, formation.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Основною метою діяльності будь-якого підприємства є одержання прибутку, а тому він є одним з основних економічних показників, адже виявляє ефективність функціонування всіх господарських процесів. Прибуток як економічний показник дає змогу поєднувати економічні інтереси не тільки підприємства, але й держави, робітників та власника підприємства. Таким чином, він є основою економічного розвитку і основним джерелом задоволення соціальних потреб суспільства. Функціонування підприємств олійно-жирової галузі значно впливає як на добробут власників, споживачів, так і на економічну ситуацію в країні шляхом поповнення

державного бюджету сплатою податків, зборів, обов'язкових платежів.

Нині в Україні спостерігається велика кількість збиткових підприємств цієї галузі, тому зростає потреба у дослідженні причинно-наслідкових зв'язків, пов'язаних з процесом формування прибутку підприємства та ефективністю його використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування прибутку підприємств займалося велике коло вітчизняних та зарубіжних економістів, зокрема І. Балабанов, І. Бланк, М. Білик, О. Чорна, О. Кривицька, В. Геєць, Дж. Джуран, А. Дайле, С. Дорогунцов, П. Друкер, П. Єгоров, І. Кац, А. Ковальова, Г. Крамаренко, Л. Костирко,

М. Коробова, Ю. Лисенко, Л. Лігоненко, С. Підкропивний, В. Стасюк.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження особливостей процесу формування прибутку підприємств олійно-жирової галузі та напрямів його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виробництво олійно-жирової продукції в Україні характеризується інтенсивним розвитком, постійним збільшенням посівних площ під олійними культурами, зростанням переробних потужностей у промисловій сфері, високим рівнем залучення галузі в міжнародний поділ праці.

Підприємства олійно-жирової галузі України можна поділити на декілька категорій. До першої категорії належать підприємства, що виробляють олію, а саме олійно-жирові та олійно-екстракційні комбінати. Основними компаніями-виробниками олії є «Cargill», «Кернел Груп», «Оптимус Агро», «Vioil». Всі ці компанії працюють на базі великих українських заводів. До другої категорії належать дрібні виробники олії в компаніях, для яких виробництво олії не є основним видом діяльності. Ці переробні підприємства більше залежать від ситуації на внутрішньому ринку, оскільки на них налагоджено виробництво дрібних партій олії, а також вони забезпечують потреби переважно сільського населення [1].

Олійно-жирова галузь переробної промисловості – це чи не єдина галузь, яка отримала зиск від державного регулювання в аграрній сфері, що виявило себе у встановленні заборонджувальних мит на експорт насіння соняшнику. Це одразу практично припинило його вивезення і сприяло відновленню промисло-

вого сектору підкомплексу. В результаті такої політики рівень виробництва олії в Україні поступово зростає (рис. 1).

У 2014 р. обсяг виробленої продукції складав 49 720,8 млн. грн. У 2015 р. показник збільшився на 51 715 млн. грн. і складав 101 435,8 млн. грн., що у 2 рази більше, ніж в попередньому періоді. У 2016 р. обсяг виробленої продукції збільшився на 3 592,6 млн. грн., тобто є в 1,4 рази більше, ніж у попередньому періоді, і становив 105 028,4 млн. грн. Причинами зростання обсягів виробництва підприємств олійно-жирової галузі є підвищений попит на олійну сировину, який обумовлений, з одного боку, щорічно зростаючою потребою в сировинних ресурсах переробних потужностей олійно-жирової галузі, а з іншого боку, щорічним збільшенням чисельності населення планети, що зумовлює ріст попиту на продукцію, яка використовується в харчових цілях, збільшенням частки використання олійних культур в промислових цілях.

Незважаючи на те, що обсяг виробленої продукції підприємств олійно-жирової галузі зростає, фінансова криза та ускладнення умов господарювання спричинили погіршення фінансових результатів діяльності підприємств цієї галузі України (рис. 2).

З рис. 2 спостерігається негативна тенденція щодо зниження фінансових результатів підприємств виробництва олії та тваринних жирів з 473,7 тис. грн. в 2014 р. до -10 517,6 тис. грн. в 2016 р., що зумовлено внутрішніми та зовнішніми факторами. Негативним внутрішнім фактором було збільшення витрат на виробництво на 111,5%. До зовнішніх факторів варто віднести події 2014 р., які зумовили втрату та закриття ключових тор-

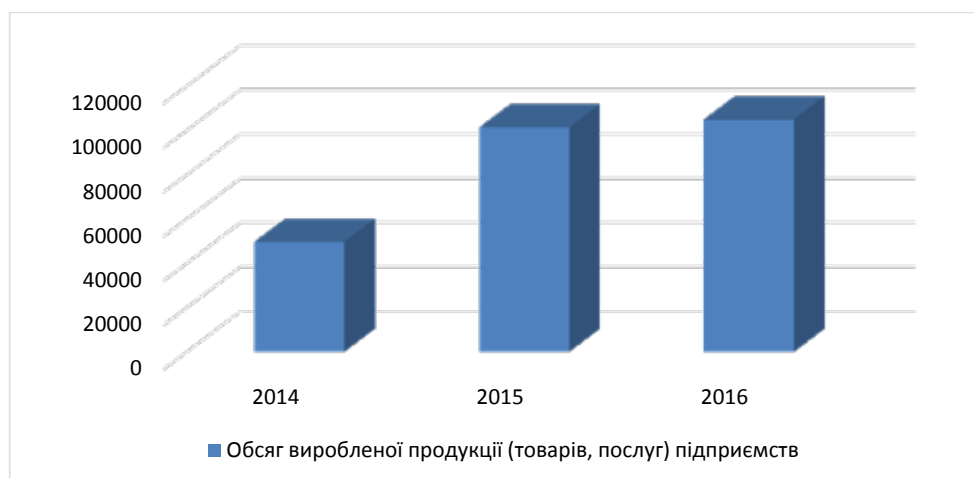

Рис. 1. Обсяг виробленої продукції підприємств виробництва олії та тваринних жирів за 2014–2016 рр. [2]

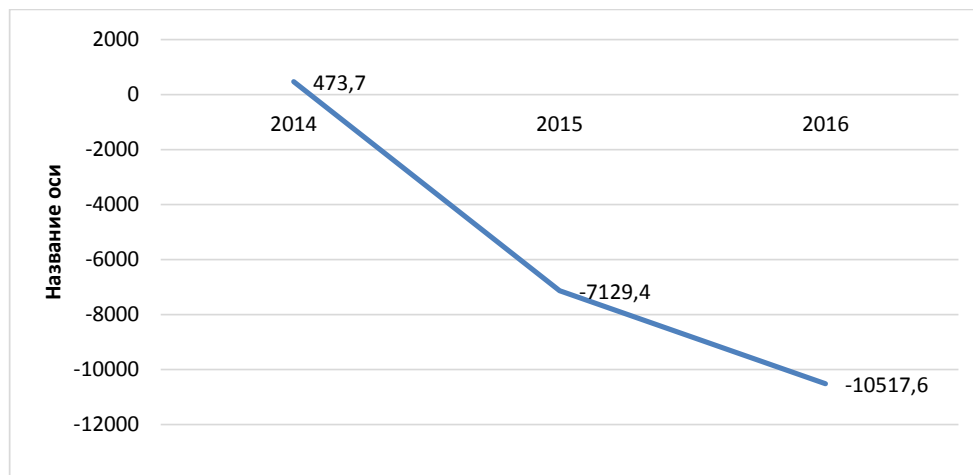

Рис. 2. Динаміка чистого прибутку підприємств виробництва олії та тваринних жирів за 2014–2016 рр. [10]

говельних ринків збуту. Крім того, озброєний конфлікт разом із політичною нестабільністю призвів до безпрецедентного відтоку іноземних інвестицій.

Діяльність підприємств протягом 2015–2016 рр. у зоні збитковості свідчить про неефективне використання ресурсів і характеризується показниками збитковості, тенденція зростання яких має стрімку динаміку.

Це явище можна пояснити складним політико-економічним становищем країни та іншими чинниками, серед яких слід назвати високі відсоткові ставки за кредитами (35% та вище), відмова багатьох банків від кредитування на довгострокову перспективу, відтік капіталу за кордон, зміну курсів іноземної валюти, її подорожчання, що спричинило значні збитки компаніям від зовнішньоекономічної діяльності. Більшість великих підприємств має зобов'язання перед іноземними інвесторами або банками та купує сировину, матеріали, обладнання в іноземних валютах.

Усе це свідчить про необхідність вжиття заходів щодо виведення підприємств олійно-жирової галузі зі стану збитковості та прискорення темпів зростання їх прибутку.

Подальші дослідження формування та використання прибутку підприємств олійно-жирової галузі України проведено за даними ПрАТ «Вінницький олійно-жировий комбінат» з огляду на те, що воно входить до п'ятірки найбільших підприємств галузі.

Як видно з табл. 1, за 2014–2016 рр. чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) збільшився на 1 118,8% за рахунок збільшення обсягу реалізованої продукції на 953,8%, а також за рахунок підвищення цін.

Собівартість реалізованої продукції за звітний період зросла на 2 958 354 тис. грн., що на 1 640,2% більше, ніж у попередньому періоді. Темпи зростання собівартості реалізованої продукції у 2016 р. на 521,4% більші порівняно з темпами росту обсягів реалізації продукції. Це явище є негативним і свідчить про екстенсивний шлях розвитку досліджуваного підприємства.

Збільшення обсягу реалізації привело до збільшення питомих постійних витрат і, відповідно, собівартості реалізованої продукції на 128%, що зменшило валовий прибуток у 2016 р. порівняно з 2015 р. на 12,6%. Така негативна тенденція може призвести до зниження ефективності виробництва в перспективі.

Прибуток від операційної діяльності у 2016 р. порівняно з 2014 р. збільшився на 9 9487 тис. грн. (120,2%) за рахунок збільшення валового прибутку та інших операційних доходів на 23 4277 тис. грн. та на 49 656 тис. грн. відповідно. Негативна тенденція зменшення прибутку від операційної діяльності у 2016 р. відносно 2015 р. на 141 117 тис. грн. (43,6%) відбулась за рахунок збільшення витрат на збут на 259,5% , що, як наслідок, негативно вплинуло на фінансовий результат діяльності підприємства.

Крім основної діяльності, ПрАТ «Вінницький ОЖК» займається фінансовою діяльністю, що дає можливість отримувати фінансові доходи, нести витрати і, як наслідок, змінювати чистий прибуток. За 2014–2016 рр. збільшення фінансових доходів у сумі 214 496 тис. грн. позитивно вплинуло на чистий прибуток, який збільшився на 318 тис. грн., або 460,9%. Проте порівняно з 2015 р. у 2016 р. підпри-

Таблиця 1

Формування прибутку ПрАТ «Вінницький ОЖК»

Показники	2014 р.	2015 р.	2016 р.	Абсолютне відхилення, ± 2016 р. відносно		Темп приросту, % 2016 р. до	
				2014 р.	2015 р.	2014 р.	2015 р.
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	285 368	1 764 925	3 477 999	3 192 631	1 713 074	1 118,8	97,1
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	180 358	1 376 600	3 138 712	2 958 354	1 762 112	1 640,2	128
Валовий прибуток	105 010	388 325	339 287	234 277	-49 038	223,1	-12,6
Прибуток від операційної діяльності	82 683	323 287	182 170	99 487	-141 117	120,2	-43,6
Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування	2 463	2 664	1 966	-497	-698	-20,1	-26,2
Чистий прибуток	69	570	387	318	-183	460,9	-32,1

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності [3; 4; 5]

Таблиця 2

Динаміка рівня показників рентабельності ПрАТ «ВОЖК» за 2014–2016 рр.

Показник	2014 р.	2015 р.	2016 р.	Абсолютне відхилення, ±	
				2016 р./2014 р.	2016 р./2015 р.
Рентабельність активів	0,0046	0,0186	0,0083	0,0037	-0,0103
Рентабельність власного капіталу	0,0068	0,0247	0,0138	0,007	-0,0109
Рентабельність операційної діяльності (окупність витрат)	37,55	21,97	5,42	-32,13	-16,55
Рентабельність продукції	0,0357	0,0398	0,0117	-0,024	-0,0281
Рентабельність валового прибутку	36,79	22,01	9,76	-27,03	-12,25

ємство зменшило фінансові доходи на 27,5%, що стало одним з негативних факторів зменшення чистого прибутку на 32,1%.

Відносним показником, який характеризує ефективність діяльності підприємства, є рентабельність. З урахуванням факту отримання прибутку ПрАТ «ВОЖК» доцільно оцінити його рівень і порівняти ефективність використання ресурсів підприємством і загалом по галузі (табл. 2).

Рентабельність активів показує, який прибуток одержує підприємство з кожної гривні, вкладеної в активи. Показник на ПрАТ «Вінницький ОЖК» є досить низьким, проте за період 2014–2016 рр. відбулися позитивні зрушення, а також він збільшився на 0,0037 в. п. за рахунок збільшення чистого прибутку підприємства на 460,9%.

Рентабельність власного капіталу відображає ефективність використання активів, створених за рахунок власних коштів. До 2015 р. показник збільшувався, а в 2016 р. він знизився на 0,0109 в. п. Основними причинами є зниження чистого прибутку у 2016 р. відносно 2015 р. на 32,1%, а також зменшення власного капіталу на 22,1%.

Рентабельність операційної діяльності підприємства показує, скільки отримано прибутку від операційної діяльності з 1 грн. операційних витрат. Показник протягом 2014–2016 рр. має негативну тенденцію, оскільки відносно 2014 р. у 2016 р. рентабельність операційної діяльності зменшилась на 32,13 в. п., а порівняно з 2015 р. – на 16,55 в. п. Основною причиною негативних зрушень є збільшення операційних витрат підприємства на 139,13%.

Рентабельність продукції характеризує ефективність витрат на її виробництво і збут. Розрахункове значення показника рентабельності продукції для ПрАТ «Вінницький ОЖК» свідчить про те, що підприємство у 2016 р. отримало 0,0117 копійок прибутку на 1 гривню затрат. Цей показник зменшується протягом аналізованого періоду, що обумовлено зростанням собівартості продукції на 1 640,2%.

Рентабельність валового прибутку показує, чи ефективно використовуються матеріальні ресурси та робоча сила в процесі здійснення виробничо-комерційного або торговельно-технологічного процесу. Так, у 2016 р. порівняно з 2014 р. рентабельність валового прибутку зменшилась на 27,03 в. п., а порівняно з 2015 р. – на 12,25 в. п., що зумовлено збільшенням матеріальних витрат на 2 798,2%.

Загалом аналіз показників рентабельності показав, що дуже мала частина прибутку припадає на власний капітал, валовий прибуток та виручку від реалізації.

Формування чистого прибутку ПрАТ «Вінницький ОЖК» здійснюється під впливом зростання виручки від реалізації продукції та інших операційних доходів на 97,1% та 119,1% відповідно. Позитивна динаміка збільшення доходів не збалансувала інтенсивне зростання собівартості, адміністративних витрат та інших операційних витрат, які скоротили розмір чистого прибутку 2016 р. порівняно з 2015 р. на 32,1%.

Таким чином, тенденція зменшення чистого прибутку та показників рентабельності характерна як для усієї олійно-жирової галузі, так і для конкретного досліджуваного підприємства.

Функціонування підприємств цієї галузі значно впливає як на добробут власників, споживачів, так і на економічну ситуацію в країні шляхом поповнення державного бюджету сплатою податків, зборів, обов'язкових платежів. Олійно-жирове виробництво відноситься до бюджетоформуючих галузей аграрного сектору з потужним експортним потенціалом, яка динамічно розвивається. Цим визначається необхідність розробки концепції механізму формування та розподілу прибутку підприємств (рис. 3).

Ця концепція є системою взаємопов'язаних елементів, які включають принципи, мету, завдання та механізми, націлені на оптимізацію процесів формування та розподілу прибутку підприємств як на макро- так і на мікрорівнях, а також на досягнення економічного ефекту, який полягає в підвищенні прибутковості підприємств України.

Принципи, відображені у схемі, є базовими у формуванні механізму розподілу прибутку підприємств:

- інтегрованість політики розподілу із загальною системою управління підприємством;

- збалансованість інтересів (розподіл прибутку між державою і підприємством як господарюючим суб'єктом повинен проводитись з урахуванням інтересів держави в формуванні на відповідному рівні бюджетів і зацікавленості підприємств у стимулюванні їх діяльності);

- цільова спрямованість (прибуток до держави надходить до відповідних бюджетів у вигляді податків і зборів, ставки яких не можуть бути довільно змінені; склад і ставки податків, порядок їх числення і внесків до бюджету встановлюються законодавчо);

- зацікавленість власників підприємства (величина прибутків підприємства, що залишилася в його розпорядженні після сплати податків, не повинна знижувати його зацікавленості в зростанні обсягу виробництва і поліпшенні результатів виробничо-господарської і фінансової діяльності);

- стимулювання діяльності (прибуток, що залишається у розпорядженні підприємства, перш за все спрямований на накопичення, що забезпечує його подальший розвиток, і лише в решті частини – на споживання).

Мета вдосконалення концепції механізму формування та розподілу прибутку підприємства полягає в забезпеченні оптимального розподілу чистого прибутку підприємства; максимізації чистого прибутку в поточному і перспективному періодах.

Реалізацію поставленої мети забезпечує вирішення ключових завдань:

- 1) забезпечення фінансовими ресурсами потреби розширеного відтворення підприємства;

- 2) здійснення розподілу прибутку відповідно до стратегії розвитку підприємства;

- 3) підвищення рівня платоспроможності підприємства;

- 4) забезпечення виплати необхідного рівня доходу на інвестований капітал власникам підприємства;

- 5) забезпечення ефективного впливу на трудову активність працівників;

- 6) реалізація соціального розвитку підприємства;

- 7) зменшення ризиків діяльності внаслідок формування та поповнення резервного фонду, фонду резерву виплат дивідендів, інших фондів спеціального призначення.

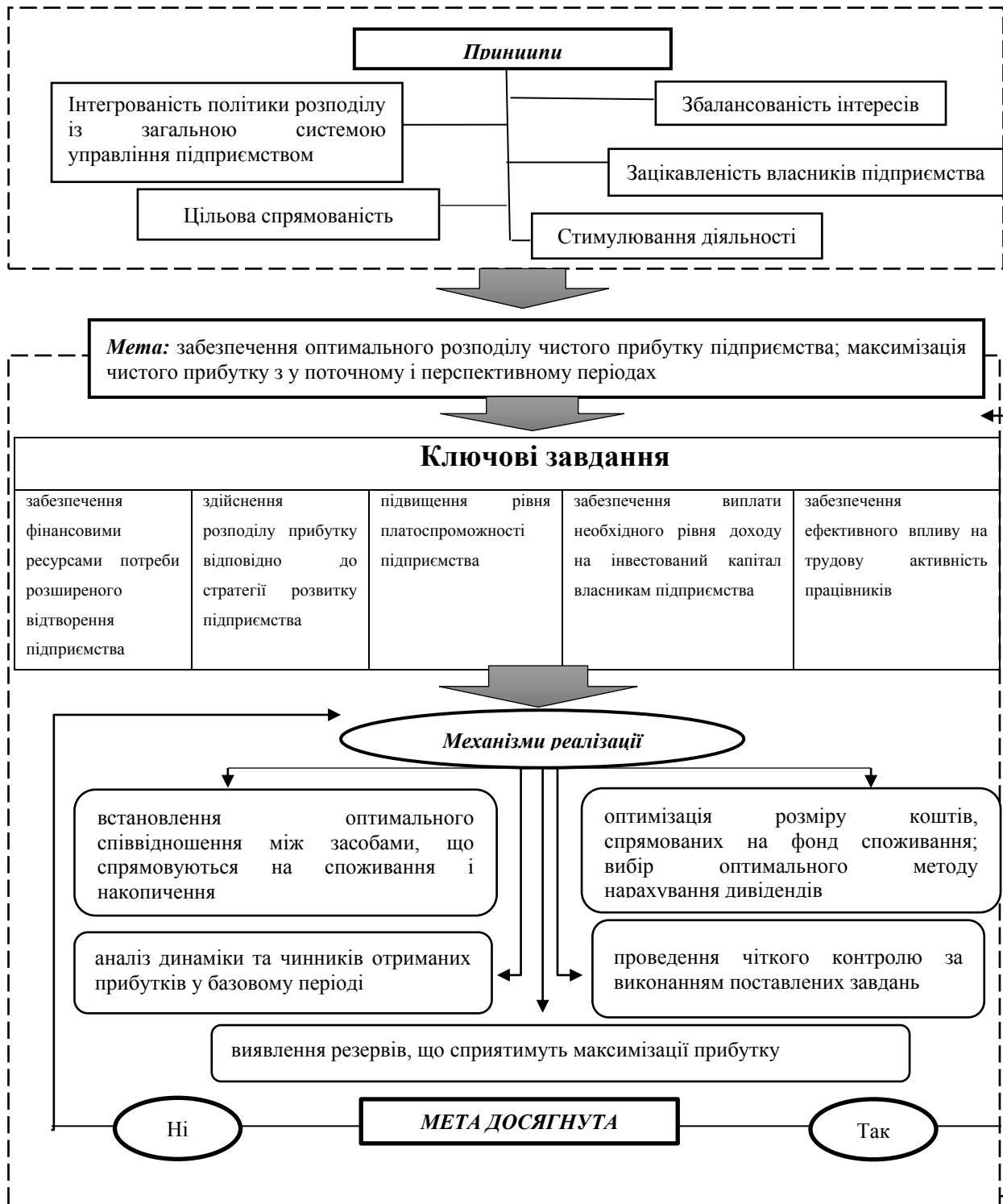

Рис. 3. Концепція механізму формування та розподілу прибутку підприємств

Поставлені завдання мають бути реалізовані через механізм, складовими якого є:

- встановлення оптимального співвідношення між засобами, що спрямовуються на споживання і накопичення;
- оптимізація розміру коштів, спрямованих на фонд споживання, зокрема грошових коштів,

спрямованих на фонд споживання; вибір оптимального методу нарахування дивідендів;

- проведення економічної роботи щодо аналізу, динаміки та чинників отриманих прибутків у базовому періоді;
- виявлення резервів, що сприятимуть максимізації прибутку;

– проведення чіткого контролю за виконанням поставлених завдань у плані використання та розподілу прибутку.

Саме досягнення визначеної мети та завдань за умови дотримання зазначених принципів дасть змогу забезпечити оптимальний розподіл чистого прибутку українських підприємств, що дасть можливість максимізувати чистий прибуток у поточному і перспективному періодах.

Висновки з цього дослідження. В ході дослідження особливостей формування прибутку підприємств олійно-жирової галузі України встановлено, що в результаті своєї діяльності у 2016 р. велика кількість підприємств отримала збиток.

Аналіз формування чистого прибутку ПрАТ «Вінницький ОЖК» дає змогу сказати про його загальне збільшення у 2015 р. порівно з 2014 р. На таку зміну позитивно вплинуло збільшення виручки від реалізації продукції, інших доходів, інших операційних доходів. Водночас зростання собівартості, адміністративних витрат, інших операційних витрат та інших витрат скоротило розмір чистого прибутку 2016 р. порівняно з 2015 р.

Дослідження показників ефективності роботи ПрАТ «Вінницький ОЖК» свідчить про низьку ефективність його роботи. Для зацікавленості зовнішніх інвесторів рентабель-

ність власного капіталу підприємства має бути близько 10%. Показник рентабельності сукупних активів не може бути меншим 5%.

Для забезпечення фінансової безпеки підприємств олійно-жирової галузі запропоновано застосовувати порядок розподілу прибутку, який забезпечить вирішення таких задач:

– забезпечити отримання власниками необхідної норми прибутку на інвестований капітал;

– визначити пріоритетні цілі стратегічного розвитку підприємства за рахунок частки прибутку, яка капіталізується;

– створити умови стимулювання трудової активності та додатково соціального захисту працівників;

– визначити необхідні розміри резервного та інших фондів підприємства.

З урахуванням особливо складних сучасних реалій в Україні підприємства повинні активно шукати всі можливі шляхи вдосконалення виробництва, підвищення конкурентоспроможності власної продукції, що має сприяти зростанню прибутку та рентабельності підприємства.

Подальші дослідження формування та розподілу прибутку підприємств олійно-жирової галузі України будуть спрямовані на розробку інноваційних підходів до управління прибутком підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аналіз впливу державного регулювання на ринок олійно-жирової продукції в Україні / [П. Антонюк, В. Лисюк, О. Антонюк] // Економіка харчової промисловості. – 2013. – № 2 (18). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/echp_2013_2_10.pdf.
2. Державна служба статистики України. Діяльність суб'єктів господарювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Річна фінансова звітність ПрАТ «Вінницький ОЖК» за 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vmzhk.vioil.com/static.vmzhk.vioil.com/pdf/fo-2014.pdf>.
4. Річна фінансова звітність ПрАТ «Вінницький ОЖК» за 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vmzhk.vioil.com/static.vmzhk.vioil.com/pdf/fin_zvit_2015.pdf.
5. Річна фінансова звітність ПрАТ «Вінницький ОЖК» за 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vmzhk.vioil.com/static.vmzhk.vioil.com/pdf/fin_zvit_2016.pdf.
6. Чорна О. Механізм управління прибутком підприємства в Україні / О. Чорна, О. Мацнєва // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2012. – № 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://fbi.crimea.edu/arhiv/2012/nv_1-2012/006chorna.pdf.
7. Господарський кодекс України від 8 грудня 2016 р. № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
8. Повідомлення про проведення загальних зборів, 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vmzhk.vioil.com/shareholders/meetings.html>.
9. Повідомлення про проведення загальних зборів, 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vmzhk.vioil.com/shareholders/meetings2015.html>.
10. Повідомлення про проведення загальних зборів, 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vmzhk.vioil.com/shareholders/meetings2016.html>.

11. Статут ПрАТ «Вінницький олійно-жировий комбінат» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vmzhk.vioil.com/static.vmzhk.vioil.com/pdf/Statut2013.pdf.htm>.

12. Кривицька О. Формування прибутку підприємств в умовах ринкової економіки / О. Кривицька // Наукові записки. Серія: Економіка. – 2009. – № 11. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [file:///C:/Users/Natali/Desktop/%D0%9A%D1%83%D1%82%D1%80/Nznuoa_2009_11_36%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Natali/Desktop/%D0%9A%D1%83%D1%82%D1%80/Nznuoa_2009_11_36%20(1).pdf).

13. Бланк І. Фінансовий менеджмент. Навчальний курс / І. Бланк. – К. : Ельга, 2005. – 656 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.booksite.ru/localtxt/blanc/fin/nan/sy/fin_menedj.pdf.